

GYVIEJI ARCHYVAI

Perlojoje paminėta Europos paveldo diena

Rugsėjo 21–23 dienomis įvairiuose Lietuvos miestuose bei miesteliuose vyko kasmetinės Europos paveldo dienos, kurių tema šiemet – „Atraskime Šimtmečio paveldą“; Varėnos rajone ši diena prasmingai paminėta istorine praeitimi garsiaame ir turtingame Perlojos kaime, kuris šiemet švenčia Perlojos Respublikos šimtmetį

Kasmet Europos paveldo dienos renginį Varėnos krašte organizuojantis Varėnos rajono savivaldybės administracijos Kultūros ir sporto skyriaus vyr. specialistas Saulius Korocejus pažymi, jog Perloja – išskirtinis kaimas, žymus savo istorine praeitimi bei reikšmingais paveldo objektais. Apie tai savo įdomiu pasakojimu paliudijo Merkinės krašto muziejaus Perlojos skyriaus darbuotoja Marija Lūžytė. Kartu su istorijos mokytoja Rūta Jasevičiene susipažinti su Perlojos paveldu atvažiavusius Varėnos „Ažuolo“ gimnazijos mokinius ji pakvietė į ekskursiją po kaimą. Jos metu buvo aplankyti ir pristatyti Perlojos kultūros paveldo objektai Lietuvos Respublikos šimtmečio kontekste – Perlojos Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčia, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto paminklas bei Lietuvos šaulio Vinco Kaminsko, Lietuvos šaulio Adomo Dabrilkos, Lietuvos pasienio policijos sargybos viršininko Aleksandro Barausko ir Lietuvos partizanų kapai.

Kuo gi įdomi Perloja? Tarp miškų, prie kelio Vilnius–Gardinas įsikūrusi sena gyvenvietė visada pasižymėjo išskirtinumu. Pasakojama legenda, kad anksčiau šioje vietoje buvo miestelis, o jame gyveno kunigaikštis Perlius. Perloja rašytiniuose šaltiniuose minima nuo 1378 m. Tuo metu čia jau buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaras. Pro Perloją

ėjo svarbiausias Lietuvos vadovų kelias iš Vilniaus į Gardiną, todėl Perlojai teko atlikti labai atsakingą valstybės tarnybą – prižiūrėti ir saugoti pagrindinį kelią, jos užtvartas ir tiltus. 1792 m. balandžio 26 d. iš Stanislovo Augusto Perloja gavo laisvojo miesto vardą, Magdeburgo (savivaldos) teises ir herbą.

Renginio dalyviai apsilankė kaimo centre stovinčioje mūrinėje bažnyčioje, kur lektorė Marija Lužytė papasakojo jos istoriją. Bažnyčia pastatyta per porą metų – nuo 1928 metų iki 1930 metų – tuometiniam parapijos klebonui Pranui Cibulskui vadovaujant. Plytas kaimo žmonės vežė arkliais iš gretimo Milioniškės kaimo, kur jos buvo gaminamos. Bažnyčios statybai vien perlojiškių lėšų neužteko, aštuonis tūkstančius litų skyrė valstybė. Bažnyčioje – išpūdingas 1943 metais atliktas dekoras. Istoriniai šaltiniai byloja, kad tuometinis kunigas V. Andriulevičius persiviliojo Lentvario bažnyčioje dekoravimą darbus atlikusius profesionalius dailininkus. Situacija buvo visiškai nepalanki. Net pačių būtiniausių reikmenų trūko, nes visos žaliavos, reikalingos freskoms tapyti, buvo vadinamosios strateginėmis ir naudotos tik karo reikmėms. Sakoma, kad tik keletui paveikslų dažų pakako, todėl į pagalbą vėl sukubo perlojiškiai. Mergaitės skynė žiedus, vaikinai lupo nuo malkų žieves, o moterys rinko kiaušinius ir kuo liesos-

nį pienu. Visą šį turtą gabenodavė prof. Jurgiui Hopenui, kuris savo sumanumo dėka pagal senovės dailininkų receptus gamino dažus. Visos sienos beveik ištiesai padengtos tapyba ir figūrinės-ornamentinės detalės nutapytos dažais ant sauso tinko. Naudojama ir grafito technika – ornamentais išdekoruotos sienos, triumfo arka, vargonų parapetas. Bažnyčia išpuošta itin aukšto meninio lygio sienų tapyba, joje gausu ir valstybinių bei patriotinių akcentų. Visą sovietmetį Perlojos bažnyčia buvo kaip nepriklausomos Lietuvos ambasada, nes skliautuose – Vytis, Gedimino stulpai, Jogailaičių kryžius, trispalvė, Vytauto Didžiojo portretas, Lietuvos ir ateitininkų himnai. Ir, žinoma, Perlius su šūkiu: „Už Perloją ir visą Lietuvą!“.

1930 m. bažnyčią pašventinus, tuoj pat netoli nuo jos buvo sumanyta statyti Vytauto Didžiojo paminklą. Kaip padėką, nes Vytautas apie 1428 m. iš maumedžio ir pušies čia pastatė pirmąją medinę bažnyčią, kuri 1934 metais buvo nugriauta. Šis paveldo objektas, deja, neišliko. Daugiau kaip aštuonių metų aukščio Vytauto paminklas – vienintelis toks aukštas išlikęs paminklas Lietuvoje. Jį kaip laisvės simbolį po Antrojo pasaulinio karo ne kartą mėginta nugriauti, tačiau paminklas išliko, nes perlojiškiai tam trukdė, be to, jį statant jo viduje buvo įlieti geležinkelio bėgiai

ir daug armatūros. Paminklą puošia užrašas: „Vytaute Didysai! Gyvas būsi, kol gyvas nors vienas lietuvis“.

Lektorė papasakojo ir apie Perlojos Respubliką bei jos įkūrimo aplinkybes. Šiemet minimas Perlojos Respublikos šimto metų jubiliejus. 1918 metais paskelbdami savivaldą, kurią vėliau pavadino Perlojos Respublika, perlojiškiai nustebinę Lietuvą. Perlojos Respublika yra fenomenas, kuris turėjo didelę reikšmę sudėtinai Lietuvos valstybės atkūrimo pradžiai, kai Lietuvoje dar

trūko visokeriopo pastovumo – politinio ir ekonominio, socialinio ir administracinio.

Perlojos istoriją menančių objektų šiame kaime yra išties nemažai ir jie turi didelę reikšmę ne tik Varėnos kraštui, bet ir visai Lietuvai.

Renginio dalyviai aplankė bažnyčios šventoriuje esančius kapus, kurie liudija, jog Perlojoje gyveno narsūs kovotojai už Lietuvos laisvę.

Keletas ekskursijoje praleistų valandų ir pasakojimų apie Perlojos istorinę praeitį neabejotinai praturtino istorinė-

mis žiniomis apie neeilinę Perlojos praeitį. Praturtino ir suvokimu, kaip svarbu pažinti ir pagarbiai saugoti šalia mūsų esantį kultūros paveldą.

Renginio dalyviai sakė, kad labai naudinga ir įdomu buvo dalyvauti ekskursijoje, nes nors apie Perloją ir yra skaite, tačiau kiekvieną kartą galima sužinoti kažką naujo.

Rūta AVERKIENĖ
Varėnos rajono savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistė

**Ir štai – varėniškių rankose nauja, dar spaustu-
vės dažais kvėpianti ir la-
bai laukta knyga!**

Lygiai prieš metus, vasarą, mūsų biblioteką aplankė Benjaminas Kondratas – išskirtinio darbštumo literatūros biografas, filologas, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas ekspertas, kraštotyrininkas, kultūros istorikas, Tėvynės pažinimo draugijos Garbės narys. 2015 m. už ilgametį lituanistikos tradicijų įprasminimo darbą, literatūrinės kraštotyros inicijavimą ir plėtojimą B. Kondratas tapo Kalbos premijos laureatu. Jo misija kilni ir suprantama – sekti kūrėjų pėdsakais, prikelti iš užmaršties nenaudotus originalius šaltinius ir faktus apie Lietuvos kultūros ir meno kūrėjus.

Benjaminas Kondratas gimė 1933 m. spalio 21 d. Taurų kaime. 1940–1945 m. mokėsi Tauragės pradinėje mokyklo-

je. „Karo metais gandydavau vieną savo karvutę Tauragės dvare, kur buvo daug žolės. Galėjau skaityti knygas – jų gaudavome iš turtingos kaimynų Šimkevičių bibliotekos“. 1945–1953 m. būsimasis kalbininkas sidabro medaliu baigė Tauragės 1-ąją vidurinę mokyklą. Po studijų Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultete, mokytojavo. Literatūrinė kraštotyra intensyviai pradėjo domėtis nuo 1971-ųjų. Spaudoje jis paskelbė apie 400 darbų kultūros, kalbos, literatūros ir kitais klausimais. Parengė ir išleido „Lietuvių kalbos taisyklės“, atsiminimų knygų, monografijų, kūrybos rinkinių. Nors sulaukęs garbaus amžiaus (spalį sukaks 85 metai), Benjaminas neleidžia sau nuobodžiauti. „Išėjus į pensiją niekuo neužsiimti – pražūtis“, – šypsosi

unikalių knygų, kurias leidžia savo lėšomis, autorius. – O kiek dar teigiamų emocijų teikia pažintys ir bendravimas su literatais, įdomiais žmonėmis, aprašant juos ir savo kultūrinės kelionės“. Idėja aprašyti visus kūrėjus B. Kondratui kilo seniai, kai dirbo lietuvių kalbos mokytoju.

Pernai vasarą ieškodamas bei rinkdamas medžiagą apie Varėnos krašto kūrėjus, šis malonus, šiltas ir šviesus žmogus užsuko į Varėnos viešąją biblioteką. „Dar nemačiau taip gausiai ir tiek išsamiai surinktos kraštotyrinės medžiagos“, – labai nustebo ir džiaugėsi gerbiamas Benjaminas, vartydamas mūsų bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus surinktus straipsnius ir kitą informacinę medžiagą apie Varėnos kūrėjus, žymius žmones. Apie tai,

kaip sekėsi bendradarbiauti, pasakojo šio skyriaus vedėja Elena Glavickienė.

„**Kūrėjų pėdsakais**“ – išsami Lietuvos regionų literatūrinės kraštotyros serija, skirta mūsų šalies regionų ir atskirų vietovių literatūriniam paveldui. Visus metus rinkęs ir sisteminęs medžiagą apie mūsų kraštą ir jo žymias, šviesias asmenybes, kūrėjus, menininkus, poetus ir prozininkus, žurnalistus ir kultūros darbuotojus, kunigus ir pedagogus, parengė ir išleido taip laukiamą veikalą „**Kūrėjų pėdsakais: Varėnos ir Šalčios krašte**“ (Kn.17:(A – K) ir Kn.18:(L–Ž). Skaitytojams pateikiama pasakojimai ir faktai apie mūsų krašto šviesuolius: J. Aputį, P. Drevinį, D. Tamulevičiūtę, D. Tertelį, J. Karlovičių, A. Čepukienę, B. Juške-

vičių, J. Vėlyvį, Piekurų šeimą, V. Švagždį, J. Vaicekuską ir dar daugelį kitų.

„Kūryba, kuri jaudina žmones, turi išliekamąją vertę“, – apie savo pasiryžimą po kruopelę rinkti žinias apie žymius ir kuklius vietinius kūrėjus bei leisti serijos knygas kalba B. Kondratas. Daug šviesių, taurių, kūrybingų žmonių išgarsi-

no gimtąjį mūsų kraštą. Tokio žmogaus – liaudies dainininko Silvestro Masalsko – dainas atliko Žilinių pagrindinės mokyklos mokytojų folkloro ansamblis, vadovė Aušra Jachimovičienė.

Renata ČESNULEVIČIENĖ
VB skaitytojų aptarnavimo skyriaus bibliotekininkė